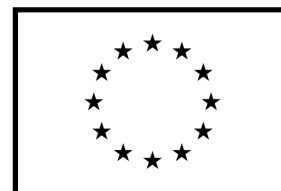

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PaedDr. Antónia Stebnická

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na hodinách filozofie.

Príprava žiaka na ÚFIČ MS

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov

2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: PaedDr. Antónia Stebnická

Kontakt na autora: Gymnázium arm. gen. L. Svobodu, Komenského 4, 066 01 Humenné
antonia.stebnicka@gmail.com

Názov OPS/OSO: „Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na hodinách filozofie. Príprava žiaka na ÚFIČ MS“

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2012

Odborné stanovisko vypracoval: PaedDr. Jana Kababíková

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Filozofia. Práca s textom. Čítanie s porozumením. Filozofický text. ÚFIČ MS. Porozumenie textu. Informácia.

Anotácia

OPS sa zaoberá prácou s textom na hodinách filozofie ako jednou z foriem prípravy žiaka na ÚFIČ MS z občianskej náuky (vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť). Stručne opisuje možnosti rozvíjania porozumenia textu u žiaka. Súčasťou práce je príprava na vyučovaciu hodinu a 7 pracovných listov s textami a úlohami zameranými na čítanie s porozumením vhodných na použitie pri vyučovaní filozofie. Texty aj úlohy sú v súlade s cieľovými požiadavkami ISCED 3A, vychádzajú z obsahového štandardu OBN na SŠ. Sú zamerané na overenie úrovne porozumenia textu, schopnosť aplikovať teoretické poznatky na textoch a rozvíjanie argumentácie.

OBSAH

Úvod.....	4
1 OPIS OPS „Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na hodinách filozofie. Príprava žiaka na ÚFIČ“	5
1.1 Kontext a rámec	5
1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny.....	5
1.3 Vymedzenie kompetencií v ISCED 3A a ciele OPS.....	5
2 PRÁCA S TEXTOM A ROZVOJ ČITATEĽSKEJ GRAMOTNOSTI.....	8
2.1 Porozumenie textu	8
2.2 Práca s textom na hodinách filozofie.....	9
2.3 Príprava na vyučovaciu hodinu Staroveká filozofia.....	10
2.4 Pracovné listy k tematickému celku staroveká filozofia.....	12
2.5 Pracovné listy k tematickému celku Novoveká filozofia - humanizmus a renesancia	16
2.6 Pracovné listy k tematickému celku Novoveká filozofia – empirizmus a racionalizmus.....	19
Záver	22
Zoznam bibliografických zdrojov	23
Zoznam príloh.....	24

Zoznam použitých skratiek

OPS – osvedčená pedagogická skúsenosť

CP – cieľové požiadavky

ISCED 3A - The International Standard Classification of Education (Medzinárodná štandardná klasifikácia vzdelávania) – vyššie sekundárne vzdelávanie (stredné školy s maturitou)

ÚFIČ – ústna forma internej časti

MS – maturitná skúška

OBN – občianska náuka

ÚVOD

Informačná spoločnosť nás dennodenne zahŕňa množstvom informácií z rôznych oblastí života. Človek, ktorý rozumie akémukoľvek textu, dokáže kriticky posúdiť to, čo sa k nemu dostáva, a vie savyhnúť mnohým nepríjemným situáciám spôsobených práve tým, že neporozumel informácii (napr. kúpa nevýhodného produktu pod vplyvom zavádzajúcej reklamy).

Žiak, ktorý rozumie textu, spája do vzájomných vzťahov informácie obsiahnuté v texte, vie prepájať nadobudnuté vedomosti s predchádzajúcim učivom, lepšie využíva medzipredmetové vzťahy, čím si uľahčuje štúdium. Učivo, ktorému žiak porozumel, si ľahšie zapamätá a získané vedomosti vie využiť v praxi alebo pri aplikácii na konkrétny problém.

Cieľovou skupinou, pre ktorú je OPS určená, sú pedagogickí zamestnanci – učitelia strednej školy – vo vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť – predmet občianska náuka alebo voliteľný predmet spoločenskovedný seminár, resp. spoločenské náuky vo 4. ročníku.

V súvislosti s reformou, ktorá kladie dôraz na aktívne učenie sa a na prácu s textom, sa vo svojich pracovných listoch sa práca sústreďuje na prehľbovanie kritického myslenia u žiaka a na čitateľskú gramotnosť. Aj filozofiu a jej základné problémy je možné žiakom priblížiť iným spôsobom, ako je diktovanie a opisovanie poznámok. Prostredníctvom vybraných textov a otázok si žiaci môžu overiť, či porozumeli výkladu, a zároveň si upevniť preberané učivo. Prostredníctvom otázok sa žiaci učia formulovať vlastné odpovede, precvičujú si argumentáciu a rozvíjajú vlastné komunikačné schopnosti.

Jadrom práce sú pracovné listy zamerané na prácu s textom a ukážka prípravy na konkrétnu vyučovaciu hodinu. Vybrané ukážky z filozofických textov sú zaradené do učiva dvoch tematických celkov, staroveká filozofia a novoveká filozofia. Spracovaných materiálov, ktoré by učiteľ mohol na hodinách filozofie využiť, je veľmi málo. Na hodinách sa učiteľ často stretáva s problémom, že žiaci nevedia vyjadriť vlastný názor, nedokážu sformulovať vlastnými slovami myšlienku vyjadrenú v predloženom texte. Obrovským problémom sú abstraktné pojmy, s ktorými filozofia pracuje, pretože ich nemožno „chytiť“. Úlohy v pracovných listoch sú zamerané na vyhľadávanie informácií z textu, nútia žiakov vyjadrovať svoj názor a doplniť ho argumentáciou.

OPS nevyžaduje od učiteľa žiadne špeciálne schopnosti ani zručnosti, stačí poznať cieľové požiadavky predmetu a obsahový štandard. OPS sa môže stať pomôckou pre učiteľa OBN na stredných školách. Hlavným cieľom je pomôcť nahradiť pre žiakov náročný, a preto nezaujímavý, výklad inými aktivitami a vzbudiť záujem o aktívny prístup k vyučovaniu filozofie. Pracovné listy môžu byť pomôckou na hodinách filozofie aj pri tvorbe vlastných pracovných listov. Prínos pre žiaka je v tom, že sa môže lepšie pripraviť na ÚFIČ MS a zároveň si precvičuje argumentačné schopnosti a verbálne vyjadrovanie vlastných názorov.

1 Opis OPS „Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na hodinách filozofie. Príprava žiaka na ÚFIČ“

Predmet občianska náuka je v Školskom vzdelávacom programe v ISCED 3A začlenený do vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť. Obsahovo je zameraný na orientáciu žiaka v celej šírke sociálnej reality.

Vo vyučovaní humanitných predmetov na stredných školách má občianska náuka popredné miesto, pretože pripravuje žiaka na ďalšie štúdium humanitných predmetov na vysokých školách a zároveň ho pripravuje na aktívnu účasť na živote v spoločnosti. Súčasťou OBN je zložka Úvod do filozofie a religionistiky, ktorého hlavným cieľom je podnecovať žiakov k odhaľovaniu súvislostí, k abstraktnému a kritickému mysleniu. Žiaci si osvojujú základný filozofický pojmový aparát, oboznamujú sa s jednotlivými okruhmi problémov v dejinách filozofie. (ISCED 3A, 2010)

1.1 Kontext a rámec

Typ školy: stredná škola, vyššie sekundárne vzdelávanie

Východiská: na to, aby mohol učiteľ zvládnuť túto OPS, nepotrebuje zvláštne zručnosti ani výnimočné schopnosti. Vhodné je absolvovať aktualizáciu vzdelávania zamerané na čítanie s porozumením.

1.2 Špecifikácia cieľovej skupiny

OPS je určená pre:

Kategória pedagogických zamestnancov: učiteľ

Podkategória: učiteľ - vyššie sekundárne vzdelávanie (stredná škola)

Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť

Škola, ročník: stredná, štvrtý

Vyučovacia predmet: občianska náuka, voliteľný predmet – spoločenské náuky (spoločenskovedný seminár)

Oblasť: filozofia

1.3 Vymedzenie kompetencií v ISCED 3A a ciele OPS

Štátny vzdelávací program vymedzuje kompetencie žiakov, ku ktorým sú v zložke Úvod do filozofie a religionistiky vedení. Veľký dôraz sa kladie na vytváranie rešpektu k iným názorom, argumentačné vyrovnávanie sa s názormi, ktoré odporujú ich presvedčeniu, porozumenie filozofických problémov a podporu tolerancie. (Lysý, 2010, s. 10)

V cieľových požiadavkách (CP) sú kompetencie žiakov zatriedené do nasledujúcich rovín:

A) Rovina vedomostí a porozumenia

- 1) Pochopiť význam filozofie pre človeka.*
- 2) Vysvetliť pojmy, udalosti, javy a procesy vo vzájomných vzťahoch.*
- 3) Ochrániť a presadzovať svoje osobné práva.*
- 4) Zoradovať fakty a udalosti chronologicky.*
- 5) Pracovať s dokumentmi, vyhľadávať a zhromažďovať informácie.*

- 6) *Uvedomiť si zodpovednosť za seba.*
- 7) *Používať odbornú terminológiu.*

B) Rovina aplikácie a analýzy

- 1) *Klasifikovať a analyzovať pojmy, javy, procesy.*
- 2) *Vybrať základné znaky javov, faktov a procesov.*
- 3) *Porovnať javy, fakty a procesy.*
- 4) *Určiť príčiny a dôsledky javov, faktov a procesov.*
- 5) *Rozlíšiť a interpretovať pramenný materiál.*
- 6) *Analyzovať odborný text, zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky.*
- 7) *Aplikovať vedomosti z iných predmetov.*
- 8) *Aplikovať vedomosti do zručností.*
- 9) *Abstraktne myslieť.*

C) Rovina syntézy

- 1) *kriticky posúdiť fakty, udalosti, javy a procesy*
- 2) *zovšeobecňovať a syntetizovať poznatky*
- 3) *rozlišovať a chápať etické hodnoty*
- 4) *prezentovať vlastné názory a postoje*
- 5) *prejavovať porozumenie a toleranciu k iným názorom a postojom*
- 6) *chápať nevyhnutnosť spoločenských zmien*
- 7) *hľadať zmysel života a utvárať si hodnotový systém (ŠVP, CP, 2011, s. 3 - 6)*

Maturitnou skúškou sa podľa Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 318/2008 Z. z. ukončuje štúdium na stredných školách. Predmet občianska náuka je na gymnáziu voliteľným maturitným predmetom. Maturitná skúška z predmetu občianska náuka pozostáva z ÚFIČ MS. Obsah maturitnej skúšky vychádza zo ŠVP – ISCED 3A, príloha občianska náuka, kde je presne uvedený obsahový a výkonový štandard predmetu. Každé zadanie sa skladá z troch úloh. Charakteristika úloh maturitných zadaní je nasledovná:

Úloha č. 1 – Žiak má opísať (definovať) vybrané pojmy a uviesť súvislosti medzi nimi (prevláda forma monológu).

Úloha č. 2 – Úloha je zameraná na analýzu ukážky, resp. porovnanie ukážok textov alebo argumentáciu či zdôvodnenie (prevláda forma dialógu s členmi predmetovej maturitnej komisie).

Úloha č. 3 – Úloha je zameraná na riešenie určitého problému a jeho aplikáciu v praxi alebo na využitie medzipredmetových väzieb pri riešení problému (prevláda forma dialógu s členmi predmetovej maturitnej komisie). (Vyhláška MŠ SR č. 318/2008, s. 19)

Tvorba maturitných zadaní je v kompetencii školy. Učiteľ nemá dostatok zdrojov, odkiaľ by mohol čerpať námety na tvorbu maturitných zadaní, rovnako chýbajú metodické pomôcky v rámci prípravy žiaka na maturitnú skúšku. Problémová je najmä oblasť zameraná na prácu s textom. Každý učiteľ určite ocení metodickú pomoc v tejto oblasti.

Hlavným cieľom OPS je pomôcť učiteľovi pri príprave žiaka na porozumenie textu a prácu s textom v rámci prípravy na ÚFIČ MS z občianskej náuky vo filozofickej zložke. Okrem tohto cieľa z práce vyplývajú aj čiastkové ciele, a to poskytnúť učiteľom námet, ako možno spracovať jednotlivé témy z dejín filozofie do pracovných listov zameraných na čítanie s porozumením, inšpirovať učiteľov pri príprave v rámci aktualizácie vzdelávania zameraného na rozvoj čitateľskej gramotnosti v spoločenskovedných predmetoch.

2 Práca s textom a rozvoj čitateľskej gramotnosti

Školská reforma so sebou priniesla potrebu implementovať rozvoj čitateľskej gramotnosti do všetkých vzdelávacích oblastí a vyučovacích predmetov. Čitateľská gramotnosť – schopnosť porozumieť akémukoľvek textu je nevyhnutnou podmienkou rozširovania vedomostí a možností dosahovania stanovených cieľov a aktívneho zapájania sa do života spoločnosti.

Štúdiá OECD PISA definuje čitateľskú gramotnosť ako schopnosť porozumieť textu, použiť získané informácie a premýšľať o texte. V súvislosti s čítaním a porozumením textu vymedzila PISA päť procesov: získanie informácie, utváranie širokého všeobecného porozumenia, rozvíjanie interpretácie, uvažovanie o obsahu textu a jeho hodnotenie. Aby žiak porozumel textu, musí zvládnuť všetkých päť procesov. (*Čitateľská gramotnosť. PISA SK 2003, ŠPÚ*)

2.1 Porozumenie textu

Práca s textom je pre rozvoj čitateľskej gramotnosti nezastupiteľná. Sitná hovorí o dvoch prístupoch k práci s textom na vyučovaní:

1) pasívny (povrchný prístup): tento typ prístupu je pre žiakov nezaujímavý, očakáva sa od nich, že text prečítajú, vypíšu si z neho dôležité informácie, prípadne vyhľadajú odpovede na zadané otázky.

2) intenzívne čítanie: tento prístup si vyžaduje aktívnu prácu s textom, riešia sa zaujímavé úlohy. Žiaci často pracujú v skupinách a spoločne hľadajú hlavnú myšlienku textu, odhaľujú vzájomné súvislosti, logiku argumentov, vytvárajú otázky k textu. (Sitná, 2009, s. 133)

Aby sa na hodinách filozofie mohol vytvoriť priestor pre žiaka na aktívne učenie sa, je nevyhnutné zredukovať zaužívané spôsoby diktovania poznámok alebo spracovania učebnicového textu do podoby konspektu. Práca s textom pomáha rozvíjať čitateľské schopnosti žiakov a porozumenie textu. Okrem základného učebnicového textu môže učiteľ zvoliť rôzne druhy pomocných textov: encyklopédie, slovníky, odborné časopisy, IKT (internetové zdroje).

Práca s textom má množstvo výhod, pretože ponúka priestor pre žiaka, aby si sám zvolil spôsob, ako sa dopracuje k požadovaným výsledkom, rešpektuje jeho osobné tempo, žiak sa učí prostredníctvom textu – sám hľadá informácie, odhaľuje súvislosti, argumentuje, analyticky myslí. Zároveň sa zlepšuje vzťah k čítaniu, motivuje žiaka k ďalšiemu štúdiu. (Sitná, 2009, s. 134)

Je zrejmé, že predpokladom práce s textom je jeho porozumenie. Gavora definuje porozumenie textu ako interpretáciu – hľadanie a nachádzanie významu textu, vysvetlenie významu pre seba. (Gavora, 2008, s. 51)

Tabuľka 1 Oblasti procesov porozumenia (Čitateľská gramotnosť, 2003)

Oblasť	Proces
<i>získavanie informácií</i>	žiak vníma text ako celok, vie vyhľadať hlavnú myšlienku textu, vysvetliť jeho účel, vyhľadať informácie priamo obsiahnuté v texte
<i>interpretácia textu</i>	žiak porovnáva informácie v texte, uvažuje o súvislostiach medzi rôznymi zdrojmi informácií, zo získaných informácií vyvodí záver
<i>Posúdenie obsahu a formy textu</i>	žiak porovnáva informácie v texte s inými zdrojmi alebo s vedomosťami, ktoré už o danej téme má, žiak formuluje vlastný názor, argumentuje

(Zdroj: súkromný archív)

2.2 Práca s textom na hodinách filozofie

Práca s textom v rámci prípravy žiaka je veľmi dôležitá. Potvrzuje to aj Sitná vo svojej práci *Metódy aktívneho vyučovania*, v ktorej poukazuje na to, že „iba kvalitná literatúra nestačí, dôležitou zručnosťou žiakov je totiž schopnosť so študijným textom a s učebnicami efektívne pracovať a to sa musia v škole naučiť.“ (Sitná, 2009, s. 134)

Využívanie práce s textom na hodinách filozofie má pozitívny vplyv na rozvíjanie zručnosti vyjadrovať vlastný názor, kriticky prijímať informácie a prehlbovanie tolerancie k iným názorom odlišným od tých žiakových. Aby mohli žiaci interpretovať text sami pre seba, nevyhnuté je identifikovať problémové miesta v texte, ktorými môžu byť nové pojmy, odborné slová (termíny), neznáme cudzie slová a slovné spojenia. Práca s textom by mala byť súčasťou vyučovania vo všetkých ročníkoch, nielen v rámci prípravy na maturitnú skúšku. Ako problém sa však javí skutočnosť, že žiaci sa s filozofiou stretávajú prvýkrát na hodinách OBN až vo štvrtom ročníku. Väčšia pozornosť sa jednotlivým okruhom filozofických problémov venuje vo štvrtom ročníku na spoločenskovednom seminári. Nasledujúce pracovné listy odporúčam práve na tieto hodiny, ale podobné aktivity je možné využiť vo všetkých zložkách predmetu občianska náuka.

Aktivity sú založené na práci s textom, ktoré zahŕňajú otázky a úlohy zamerané na čítanie s porozumením rozvíjajúce všetky tri oblasti procesov porozumenia, na aplikáciu poznatkov z učiva filozofie na text. Cieľom aktivít je podporiť samostatnosť pri vyhľadávaní informácií z textu, vlastnú interpretáciu textov, odhaľovanie súvislostí v texte a argumentáciu.

Tabuľka 2 Návrh aktivít na prácu s textom na hodinách filozofie vo 4. ročníku

Aktivity na prácu s textom
tvorba odpovedí na otázky k textu s možnosťou voľby odpovede
tvorba odpovedí na otvorené otázky k textu
tvorba odpovedí na otázky k textu zamerané na explicitné informácie v texte

(Zdroj: súkromný archív)

Pracovné listy sú veľmi dobrou pomôckou pri príprave žiaka v rámci práce s textom. Učiteľ má veľmi málo zdrojov, odkiaľ by mohol čerpať námety na tvorbu pracovných listov. Z oblasti slovenského jazyka a literatúry je dostupných niekoľko metodických príručiek a titulov, ktoré obsahujú rady a postupy, ako vytvárať pracovné listy. Rovnako môže učiteľ využiť ako inšpiráciu konkrétne úlohy na stránke NÚCEM. Tieto úlohy sú pomôckou aj na tvorbu pracovných listov používaných na hodinách občianskej náuky. Je potrebné mať napamäti, že žiak musí v rámci prípravy na ÚFIČ zvládnuť aj obsahový standard predmetu, preto by pracovné listy mali byť zamerané na čítanie s porozumením, overenie zvládnutia obsahového štandardu a aplikáciu poznatkov na konkrétnom texte, na interpretáciu textu a posúdenie obsahovej i formálnej stránky textu.

2.3 Príprava na vyučovaciu hodinu Staroveká filozofia

Uvedená príprava na vyučovanie ponúka jednu z možností ako implementovať problematiku čítania s porozumením v rámci hodiny OBN.

VZDELÁVACIA OBLASŤ: Človek a spoločnosť	Predmet: OBČIANSKA NÁUKA
Ročník: štvrtý	Tematický celok: Staroveká filozofia
Téma hodiny: Staroveká filozofia – klasická grécka filozofia	Prierezová téma: Osobnostný a sociálny rozvoj
Kľúčové kompetencie: riešenie problémov, čitateľská gramotnosť, čítanie s porozumením	
Výkonový štandard: Žiak vie: charakterizovať klasické obdobie gréckej filozofie, objasniť podstatu sofistiky, vysvetliť podstatu Sokratovej, Platónovej a Aristotelovej filozofie, porovnať klasickú grécku filozofiu s predsokratovským obdobím	
Obsahový štandard: raná grécka filozofia a klasická grécka filozofia	
Cieľ hodiny - <i>kognitívny:</i> žiak sa naučí vysvetliť podstatu jednotlivých období starovekej filozofie <i>psychomotorický:</i> žiak sa naučí objasniť vplyv gréckej filozofie na filozofické myslenie všeobecne <i>afektívny:</i> žiak sa naučí akceptovať rôzne názory na úlohu človeka v spoločnosti, prijať skutočnosť, že každý človek si môže voľiť svoj životný štýl aj zmysel života	
Medzipredmetové vzťahy: dejepis	Požiadavky na zručnosti v IKT: obsluha notebooku
Počet vyučovacích hodín: 1	Autorka: PaedDr. Antónia Stebnická
Vyučovacie formy a metódy: výklad, metóda otázok a odpovedí, skupinová práca, diskusia, čítanie s porozumením, pojmová mapa	
Materiálne didaktické prostriedky: učebné texty, prezentácia (USB kľúč), dataprojektor, notebook, flipchart, učebnica	
Literatúra: Kiczko, L. a kol.: Dejiny filozofie. Bratislava: SPN – Mladé letá, 2006.	

min.	činnosť učiteľa (U) a žiaka (Ž)	pomôcky	metódy a formy	poznámky
5	Úvodná časť – raná grécka filozofia	powerpoint prezentácia	výklad	USB kľúč
5	Motivácia – krátky slovíčkový test – súťaž – „uhádni, na aké slovo	5 pojmov každá skupina	skupinová práca	

	myslím“			
15	Hlavná časť - tvorba pojmových máp (Ž)	veľké papiere, farebné fixky,	skupinová práca	farebné fixky pre všetky skupiny, papiere na flipchart
15	Prezentácia skupinovej práce (Ž)	flipchart	prezentácia výstupov	
5	Zhrnutie, záver	tabuľa, zošit	riadený rozhovor	

Pred začiatkom vyučovacej hodiny je nutné usporiadať lavice tak, aby mohli žiaci vytvoriť pracovné skupiny (6 skupín po 4-5 žiakov) – skupiny volíme podľa počtu žiakov.

Úvodná časť: (5 min.)

Zápis chýbajúcich žiakov.

Opakovanie ranej gréckej filozofie pomocou prezentácie. V prípade nejasností kladú žiaci otázky.

Motivácia: (5 min.)

Žiaci sú rozdelení do dvoch súperiacich skupín. Z každej skupiny sa vyberie žiak, ktorý nesmie vidieť pojmy. Ostatní zo skupiny sa snažia vytvoriť čo najpresnejšiu definíciu pojmov. Podmienkou je, že v definícii nemôže odznieť definovaný pojem (pojem sa nesmie vysvetľovať pojmom) a definície musia byť čo najkonkrétnejšie. Na prípravu definícií majú žiaci 3 minúty. Žiak, ktorý háda pojmy, musí v časovom limite 1 minúta uhádnuť čo najviac pojmov.

Cieľom tejto aktivity je vzbudiť pozornosť žiakov a zopakovať si dôležité pojmy z filozofie.

1. skupina: bytie, idea, arché, dualizmus, dialektika.
2. skupina: deizmus, metafyzika, logos, podstata, monizmus.

Pozn.: pojmy vychádzajú z obsahového štandardu predmetu a sú v súlade s cieľovými požiadavkami na vedomosti a zručnosti maturantov z OBN.

Alternatíva: pri veľkom počte žiakov v skupinách je možné obmeniť aktivitu tak, že žiaci pracujúci v dvoch súperiacich tímoch vytvárajú definície samostatne a učiteľ potom vyberá náhodne žiakov, ktorí čítajú definície pojmov, ktoré majú dvaja vopred zvolení žiaci identifikovať.

Hlavná časť – tvorba pojmových máp (10 - 12 min)

Žiaci pracujú v pridelených skupinách. Každá skupina dostane papier a farebné fixky. Ich úlohou je vytvoriť pojmové mapy, ktoré budú v ďalšej časti hodiny prezentovať pred ostatnými žiakmi triedy. Informácie žiaci vyberajú z učebnice Dejiny filozofie. Vždy dve skupiny spracúvajú rovnakú tému oddelene od seba, aby sa ich výsledky mohli porovnať a zároveň si žiaci doplnia prípadné chýbajúce pojmy alebo informácie.

1. téma: Sokrates
2. téma: Platón
3. téma: Aristoteles

Prezentovanie skupinovej práce: (15 – 18 min)

Žiaci po ukončení skupinovej práce postupne prezentujú svoje pojmové mapy na flipcharte. Skupiny, ktoré mali rovnakú tému, sa môžu navzájom dopĺňať. Pri tejto forme môže dôjsť ku konfrontácii sporných názorov. Učiteľ spolu s ostatnými žiakmi doplní alebo upraví odpovede.

Zhrnutie, záver: (5 min)

Žiaci spolu s učiteľom vyhodnotia jednotlivé pojmové mapy. Žiaci vyberú pojmovú mapu, ktorá bola podľa nich najvýstižnejšia. Učiteľ zhodnotí priebeh vyučovacej hodiny. Domácou úlohou žiakov je vypracovať otázky a úlohy k textu na čítanie s porozumením (pracovný list v kapitole 2.4).

2.4 Pracovné listy k tematickému celku Staroveká filozofia

Štruktúra ponúkaných pracovných listov je nasledovná:

- a) text v rozsahu približne 15 - 20 riadkov
- b) šesť až osem otázok s voľbou odpovede zo štyroch možností, pričom vždy je správna len jedna možnosť
- c) texty, ktoré sú zamerané na vlastnú formuláciu odpovedí vyplývajúcich implicitne alebo explicitne z textu, obsahujú päť úloh
- d) časť otázok a úloh je orientovaných na overenie zvládnutia obsahového štandardu predmetu, časť na interpretáciu obsahovej a formálnej stránky textu
- e) všetky texty v pracovných listoch sú súvislé
- f) negatívne formulované otázky, úlohy sú graficky zvýraznené.

Pracovný list SOKRATES

TC Staroveká filozofia

Téma Klasická grécka filozofia

Zadanie: Pozorne si prečítajte text a odpovedzte na otázky:

O Sokratovom živote a učení sa dozvedáme predovšetkým z práce jeho najvýznamnejšieho žiaka Platóna, ako aj od historika Xenofonta. Dozvedáme sa, že Sokratov otec bol sochárom a že svoju filozofiu nazýval podľa povolania svojej _____ „maieutika“ (t. j. umenie pôrodnej _____). Svoje filozofické názory prezentoval a učil vlastným životom, čo vyvolávalo a stále vyvoláva obdiv, priam očarenie. Platónove dialógy nám predstavujú Sokrata ako neúnavného diskutéra, ktorý vstupuje do rozhovorov, aby svojich partnerov neraz priviedol do rozpakov, ba až znemožnil. Pravdaže, Sokratovi išlo o čosi viac, usiloval sa o spoločné hľadanie pravdy v dialógu a irónia mu slúžila iba ako príprava na rozvinutie tohto hľadania. Lenže už sama skutočnosť, že spochybňoval bežne prijímané postoje a hodnoty, bola prameňom jeho konfliktu s predstaviteľmi moci v Aténach. O to viac ho pre jeho odhodlanie preverovať všetko _____ a žiť v zhode s rozumom obdivovala mládež. Konflikt s _____ vyústil roku 399 pred n. l. do obvinenia z bezbožnosti a kazenia mládeže. V súdnom procese, ktorý po obvinení nasledoval, Sokrata nezachránila pred odsúdením na smrť ani jeho múdra a dojímavá obhajovacia reč. Po vyhlásení rozsudku ho oddaní žiaci chceli zachrániť a pripravovali útek. Sokrates aj za cenu života naposledy dokázal svoju mravnú veľkosť: radšej prijal smrť v podobe čaše jedu, akoby mal navždy opustiť Atény a útek priznať svoju vinu. (zdroj: Kiczko, L. et al. 1993. Dejiny filozofie. Bratislava: SPN, 199., s. 23. ISBN 80-08-01830-5. - upravené)

Otázky k textu:

1. Vyberte možnosť, ktorá z textu vyplýva:

- a) Sokrates bol vo svojich dialógoch vždy terčom výsmechu.
- b) Sokratova irónia bola len prostriedkom, ako na seba upozorniť.

- c) Sokrates chcel pomocou dialógov a diskusií nájsť pravdu.
- d) Sokrates nevedel nájsť východisko z mnohých dialógov, preto ironizoval.

2. Vyberte možnosť, ktorá z textu nevyplýva:

- a) Sokrates sa otrávil sám, lebo vedel, že jeho filozofia bola urážkou moci a cirkvi.
- b) Sokrates bol odsúdený na trest smrti za to, že kazil mládež a neveril v boha.
- c) Žiaci chceli Sokrata zachrániť a pripravovali jeho útek.
- d) Sokrates si zvolil smrť, čím obháji svoju filozofiu.

3. Ktorá z nasledujúcich možností obsahuje slová vhodne doplnené na vynechané miesta?

- a) baby, matky, rozumom, mocou
- b) matky, baby, mocou, rozumom
- c) matky, baby, rozumom, mocou
- d) baby, mocou, matky, rozumom

4. Sokrates svoju filozofiu nazval maieutikou, pretože

- a) si vážil povolanie svojej matky,
- b) bolo to želanie jeho matky,
- c) názov maieutika zvolil Sokrates z úcty k otcovi,
- d) videl analógiu medzi zrodením pravdy a človeka.

5. Ako Sokrates dokázal svoju mravnú veľkosť?

- a) svojou dojímavou obhajobnou rečou pred mocou
- b) trest smrti prijal s hrdosťou a bol popravený,
- c) priznal si vinu a vzdal sa svojej filozofie,
- d) zvolil si smrť, aby nepoprel svoju filozofiu.

6. Nájdi v ukážke 3 výrazné znaky Sokratovho dialógu.

7. Rozhodnite o nasledujúcom výroku, či je pravdivý alebo nie:

Skutočným dôvodom hnevu predstaviteľov moci bolo, že Sokrates svojou filozofiou spochybňoval tradičné hodnoty.

ÁNO – NIE

8. O Sokratovej filozofii máme len sprostredkované poznatky. Uved'te mená dvoch osobností, ktoré zaznamenali jeho učenie.

Pracovný list PLATÓN

TC Staroveká filozofia

Téma Klasická grécka filozofia

Zadanie: Prečítajte si úryvok z dialógu medzi Glaukónom a Sokratom z Platónovho diela Ústava a odpovedzte na otázky:

Aktéri dialógu: Sokrates a Glaukon, Platónov brat.

SOKRATES: Máme teda začať naše skúmanie odtiaľto svojou zvyčajnou metódou? Zvyčajne totiž predpokladáme pre všetky jednotlivé veci, ktoré zahrnujeme pod to isté meno, jednu určitú ideu, rozumieš?

GLAUKON: Rozumiem.

SOKRATES: Vezmime si teda aj teraz ľubovoľnú skupinu jednotlivých vecí. Tak napríklad, ak chceš, zaiste je mnoho lavíc a mnoho stolov.

GLAUKON: Pravdaže.

SOKRATES: Ale idey sú iba dve pre tieto výrobky, jedna idea lavice, druhá idea stola.

GLAUKON: Áno.

SOKRATES: A hovorievame tiež, že výrobca obidvoch výrobkov pozerá na ideu, a tak zhotovuje lavice alebo stoly, ktoré používame, a práve tak aj ostatné veci. Ideu samu totiž nezhotovuje ani jeden z týchto remeselníkov. Akoby aj mohol.

GLAUKON: Vôbec by nemohol.

SOKRATES: Dívaj sa ďalej, aké meno dáš tomu majstrovi?

GLAUKON: Ktorému?

SOKRATES: Ktorý robí všetko, čo každý z týchto remeselníkov.

GLAUKON: Toto hovoríš o nejakom veľmi nadanom a obdivuhodnom mužovi.

SOKRATES: Ešte nie, ale čoskoro ho nazveš ešte obdivuhodnejším. Totiž práve tento umelec je schopný urobiť nielen všetky druhy náradia, ale aj všetko, čo rastie zo zeme, všetky živé bytosti, medzi nimi aj seba a okrem toho aj zem, nebo, bohov a všetko, čo je na nebi, i všetko, čo je pod zemou v podsvetí.

GLAUKON: Hovoríš o veľmi obdivuhodnom majstrovi (mudrcovi).

SOKRATES: Neveríš? Povedz mi: myslíš si, že takýto majster vôbec nejestvuje, alebo veríš, že je tvorcom všetkých týchto vecí iba v určitom zmysle, v inom však nie? Avšak nebadáš, že aj ty sám by si bol schopný istým spôsobom vytvoriť všetky tieto veci?

GLAUKON: Aký je to spôsob?

SOKRATES: Nie je ťažký a dá sa získať mnohými

cestami a rýchle, najrýchlejšie však, keď si jednoducho vezmeš do ruky zrkadlo a budeš ho všade nosiť, potom raz urobíš slnko a čo je na nebi, raz zem, raz zasa seba samého a ostatné živé bytosti, náradia, rastliny a vôbec všetko, čo sme predtým vymenovali.

GLAUKON: Áno, ale iba tak, ako sa javia, a nie, aké sú skutočne.

SOKRATES: Veľmi dobre; dostávaš sa k tomu, o čo práve ide. K týmto majstrom totiž podľa mňa patrí aj maliar, všakže?

GLAUKON: Iste.

SOKRATES: Lenže podľa mňa povieš, že to, čo robí, nie je pravdivé. A predsa istým spôsobom aj maliar robí lavicu, alebo nie?

GLAUKON: Áno, ale aj on iba zdanlivú.

SOKRATES: A čo stolár? Nepovedal si práve, že nerobí ideu, o ktorej tvrdíme, že je skutočne jestvujúcou lavicou (lavicou osebe), ale jednotlivú lavicu?

GLAUKON: Povedal som.

SOKRATES: Ak teda nerobí to, čo skutočne jestvuje, nerobí súcno, iba niečo súcnu podobné, ale nie súcno. A keby chcel niekto tvrdiť, že dielo stolára alebo iného remeselníka je dokonalá skutočnosť, zrejme by nehovoril pravdu, však?

GLAUKON: Zaiste nie, aspoň podľa názoru ľudí, ktorí sa podrobnejšie zaoberajú týmito otázkami.

SOKRATES: Nečudujme sa teda, ak je aj to v porovnaní s pravdou čosi slabé.

Obr. 1: Ústava (úryvok)

(zdroj: Fürstová, 1998, s. 15)

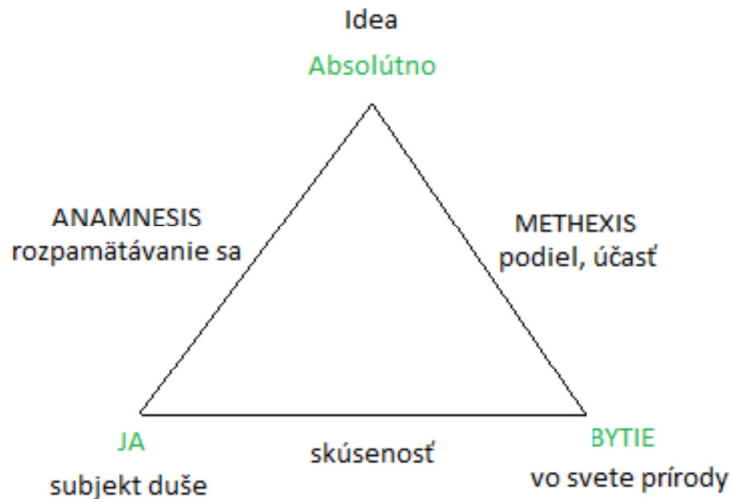
Otázky k textu:

- Zarad'te text ukážky k jednej z oblastí Platónovej filozofie. Svoju odpoveď zdôvodnite.**
- Uved'te, o kom uvažuje Platón ako o „majstrovi“.**
- Vyberte možnosť, v ktorej je vysvetlený význam nasledujúceho výroku z ukážky: „Avšak nebadáš, že aj ty sám by si bol schopný istým spôsobom vytvoriť všetky tieto veci?“**
 - Glaukon je tvorcom sveta ideí.
 - Glaukon je všestranným umelcom.
 - Ľudia vytvárajú jednotlivé súcna, ktoré sú odrazom ideí.
 - Idea súcna je totožná so samotným súcnom.
- Sformulujte hlavnú myšlienku dialógu medzi Sokratom a Glaukónom.**
- Uved'te, prečo v dialógu vystupuje Sokrates a nie Platón.**
- Vysvetli hlavné rozdiely medzi lavicou (ideou) a lavicou, ktorú zhotoví stolár. Maju**

niečo spoločné, resp. líšia sa v niečom?

7. Popíšte vzťahy medzi vrcholmi Platónovho gnozeologicko-ontologického trojuholníka.

8. Prirad'te pojmy lavica, stolár, tvorca (demiurg, boh) k jednotlivým vrcholom trojuholníka z úlohy 7.

Obr. 2: Platónov gnozeologicko-ontologický trojuholník

(Zdroj: súkromný archív)

Pracovný list ARISTOTELES

TC Staroveká filozofia

Téma Klasická grécka filozofia

Zadanie: Pozorne si prečítajte text a odpovedzte na otázky:

Aristotelova logika

Aristoteles sa zameriaval na pojmy. Pokúsil sa vymedziť najvyššie pojmy. Najvyššie rody nazval ... – podstata, kvantita, kvalita, vzťah, poloha a iné. Predpokladal, že sú základnými formami bytia, čím im pripisoval ontologický význam.

Ak o niečom vypovedáme, pripájame k ... (to, o čom sa vypovedá) ... (to, čo mu pripisujeme). Pripojením oboch častí pomocou spojky ... vzniká súd. Iba o ňom môžeme povedať, že je pravdivý.

Aristoteles takisto objavil vzťahy medzi súdmi. Zistil, že výsledkom niektorých z nich je **sylogizmus**. Aristoteles ho vyjadril takto: „Ak A platí o celom B a B platí o celom C, tak nevyhnutne A platí o celom C.“ Spojením viacerých súdov (premís) dostal záver (výsledný súd). Ak sú premisy pravdivé, určite je pravdivý aj záver. Základné vzťahy v sylogizme sa dajú vyjadriť pomocou premenných a nezávisia od konkrétnych obsahov. Dôležitá je tu iba forma. Preto Aristotela pokladáme za zakladateľa formálnej logiky.

Postupnosť súdov, z ktorej vyplynie nejaký záver, sa nazýva dôkazom. Metóda dokazovania je deduktívna/induktívna, keď postupujeme od všeobecného ku zvláštnemu. Opačne, od zvláštného k všeobecnému, postupuje deduktívna/induktívna metóda. Jej výsledkom je definícia, ktorá sa skladá z rodu a druhového rozdielu. Týmto spôsobom môžeme zatriediť všetky veci.

Logické dokazovanie má určité princípy. Vždy vychádza z nejakého predpokladu, ktorý nedokazujeme, ale jednoducho ho prijímame. Základným predpokladom je princíp protirečenia, ktorý hovorí: „Nie je možné, aby to isté a v tom istom vzťahu patrilo aj nepatrilo

tomu istému.” Ďalším princípom je princíp vylúčenia tretieho, ktorý hovorí, že každá výpoveď je buď pravdivá, alebo nepravdivá. Tretia možnosť neexistuje.

Otázky k textu:

1. Na vynechané miesta treba doplniť slová v poradí (vyberte možnosť):

- a) kategóriami, predikátu, subjekt, je
- b) kategóriami, subjektu, predikát, a
- c) kategóriami, subjektu, predikát, je
- d) kategóriami, predikátu, subjekt, a.

2. Nahrad'te slovo sylogizmus vyznačené hrubým písmom slovenským ekvivalentom.

3. Ktoré z podčiarknutých pojmov vo 4. odseku patria do textu?

4. Na základe Aristotelovho usudzovania prirad'te jednotlivým premenným A, B, C pojmy a a vyslovte záver: Sokrates, človek, smrteľný.

5. Aké tvrdenie vyplýva z Aristotelovho princípu protirečenia?

6. Na základe ukážky zdôvodnite, prečo je Aristotelova logika „formálna“.

7. Navrhните vlastný sylogizmus, v ktorom využijete princípy Aristotelovej logiky.

8. Uved'te, akú metódu dokazovania použil autor nasledujúceho výroku. Svoje tvrdenie odôvodnite:

„Pre saské hroby je typické, že obsahovali početné nálezy korálikov.“

(zdroj: Kiczko, L. et al. Aristotelova logika. In Kiczko, L. et al. *Dejiny filozofie*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2006, s. 27-29. ISBN 80-08-01830-5.-upravené)

2.5 Pracovné listy k tematickému celku Novoveká filozofia - humanizmus a renesancia

Pracovný list Niccolo Machiavelli: Vladár

TC *Novoveká filozofia*

Téma *Humanizmus a renesancia*

Zadanie: Prečítajte si text a odpovedzte na otázky:

O tých, čo dosiahli moc zločinom (Niccolo Machiavelli: Vladár, úryvok)

Je možné stať sa kniežaťom ešte ďalšími dvoma spôsobmi, ktoré nemôžeme pripísať ani šťastene, ani vlastným zásluhám. Nemôžem tieto možnosti obísť, pretože aspoň o jednej z nich by sa dalo obšírnejšie hovoriť v kapitole, v ktorej sa budem venovať republikám. Buď je možné dostať sa na čelo štátu zločinom a nečestnými praktikami, alebo z vôle spoluobčanov. Na prvý spôsob poznám dva príklady, jeden starý a jeden novší, viac ich uvádzať nebudem, pretože sa vyhovávajú na ostatné.

Agathoklés Sicílsky bol človek nízkeho rodu a zlého charakteru, napriek tomu sa stal vládcom v Syrakúzach. Bol synom hrnčiara a celý život žil v zločine. Jeho podlý charakter sa uňho spojil s takou silou ducha i tela, že v armáde dosiahol až na hodnosť prétora v Syrakúzach. Akonáhle dosiahol spomínané postavenie, zaumienili si, že sa stane i vládcom, hoci zločinní alebo i násilím, bez ohľadu na záväzky a prísahy, ktorými je alebo bude viazaný. Dohodol sa preto s Hamilkarom z Kartága, ktorý v tej dobe prebýval s vojskom na Sicílii, a jedného rána dal zvolať senát a ľud Syrakúz pod zámienkou, že s nimi potrebuje prerokovať záležitosti týkajúce sa republiky. Na dohodnuté znamenie potom boli zabití všetci senátori a s nimi najväčší boháči, a po ich smrti sa už ľahko a bez odporu zo strany ľudu stal vládcom. Napriek tomu, že ho Kartáginci dvakrát porazili a nakoniec obkľúčili, ubránil nielen svoje mesto, ale dosiahol ešte oveľa viac: zanechal v meste časť posádky, s druhou pristál

v Afrike, zahnal Kartágincov k bránam Syrakúz a prinútil ich, aby s ním uzatvorili mier, odstúpili Sicíliu a ponechali si iba panstvo v Afrike.

Z úvahy o vlastnostiach a činoch tohto muža vyplýva, že toho bolo veľmi málo alebo takmer nič, čo by sa dalo pripísať šťastene, pretože sa k moci nedostal vďaka niečej priazni, ale prostredníctvom kariéry v armáde.

(zdroj: Machiavelli, N.: Vladár. <http://vipercorp.ic.cz/books/vladar.pdf> (8. kapitola - s. 37)- upravené, preklad A. S.)

Otázky k textu:

1. Autor v tomto úryvku opisuje, že človek sa dokáže dostať k moci pomocou:

- a) vôle spoluobčanov
- b) zdedením titulu
- c) nečestnými praktikami
- d) spojením dvoch významných rodín.

2. Agathoklés Sicílsky bol synom:

- a) generála
- b) senátora
- c) zbohatlíka
- d) hrnčiara.

3. Čo bolo hlavným dôvodom rozhodnutia Agathokla stať sa panovníkom?

- a) bezmocnosť spájajúca sa s povolaním hrnčiara
- b) podlosť, ktorá ho sprevádzala celý život
- c) úspechy dosiahnuté tvrdou prácou v armáde
- d) priateľstvo s Hamilkarom z Kartága.

4. Čo nasledovalo po prvej porážke Agathokleovho vojska?

- a) obliehanie mesta, ktoré mu bolo podriadené
- b) ďalšia porážka jeho armády
- c) rázny protiútok Agathokleovej armády a následne výt'aztvo
- d) žiadna z týchto odpovedí nie je správna.

Úlohy na dopísanie správnej odpovede

5. Jeden so spôsobov dosiahnutia moci, ktoré boli uvedené v danom úryvku, možno zaradiť aj do inej kapitoly. Napíšte, o ktorom spôsobe sa hovorí, a zdôvodnite, prečo ho autor uviedol v tejto kapitole.

6. Uveďte dôvod, prečo došlo k zabitiu všetkých „boháčov“ počas zasadnutia senátu.

7. Na ktoré dve skutočnosti by sa nemal „dokonalý“ vládca spoliehať?

8. Uveďte tri vlastnosti vyplývajúce z textu ukážky, ktoré by mali „zdobiť“ vládcu podľa predstáv Machiavelliho. Svoje odpovede zdôvodnite.

Nasledujúci pracovný list je zameraný na čítanie s porozumením a obsahuje otvorené otázky, na ktoré musia žiaci odpovedať a svoje tvrdenia argumentovať.

Pracovný list Niccolo Machiavelli: Vladár

TC *Novoveká filozofia*

Téma *Humanizmus a renesencia*

Zadanie: Prečítajte si text a vypracujte úlohy. Svoje tvrdenia zdôvodnite.

Pokiaľ sú štáty, dobyté spomenutým spôsobom, zvyknuté žiť pod vlastnými zákonmi a slobodne, možno ich spravovať tromi spôsobmi. Prvou možnosťou je zničiť dobyté územie. Druhá – presídlieť naň svoj dvor. A tretia, ponechať im ich zákony, vyberať poplatky a dosadiť vládu niekoľkých domácich, novému vládcovi oddaných mužov. Ako príklad uvediem Spartu a Rím. Sparťania sa snažili zachovať si vládu nad Tébami a Aténami prostredníctvom oligarchie, ktorú sami dosadili, ale napriek tomu nadvládu nad nimi stratili. Rimania v snahe zachovať si Capuu, Kartágo a Numatiu ich zničili a neprišli o ne. Grécko naopak spravovali ako Sparťania, dali mu slobodu a ponechali mu jeho zákony. Neuspeli, a preto boli prinútení zničiť mnoho miest v tejto krajine. Potom si ich udržali. Skutočne niet osvedčenejšieho prostriedku, ako si udržať vládu, ako je skaza. Kto sa stane pánom mesta zvyknutého na slobodu a nezničí ho, nech ráta s tým, že mesto zničí jeho alebo bude znova a znova dvíhať vlajku vzbury v mene slobody a starého poriadku, na ktorý nikto ani časom, ani pre preukázanú dobrosrdečnosť nezabúda. Snaž sa, ako chceš, ľudia nikdy na slobodu a minulé poriadky nezabudnú a pri každej vhodnej príležitosti sa ich budú opäť domáhať rovnako ako Pisa po sto rokoch florentskej nadvlády. Pokiaľ sú mestá a krajiny zvyknuté žiť pod nadvládou jediného kniežata a jeho rod vymrie a obyvatelia zvyknutí počúvať sa nevedia dohodnúť na novom, slobodne žiť však rovnako nedokážu, nastáva tá pravá chvíľa pre dobyvateľa: ľahko ich získa a ovláda. Republiky však majú väčšiu životnú silu, neprestáva v nich tlieť nenávisť k jedinému vládcovi a silná túžba po pomste. Vzpomienka na stratenú slobodu im nedovolí spať, a tak najistejším spôsobom je zničiť ich alebo sa v nich usadiť.
(zdroj: Machiavelli, N.: Vladár. <http://vipercorp.ic.cz/books/vladar.pdf> (5. kapitola - s. 25-26; upravené, preklad A. S.)

Úlohy k textu:

1. úloha:

Akými spôsobmi možno podľa autora spravovať dobyté územia?

2. úloha:

Ktorá z možností uvedených v prvej úlohe je z ekonomického hľadiska pre panovníka najpriateľnejšia? Uveďte aspoň dva dôvody pre takúto formu vlády a dva dôvody, ktoré by boli proti takejto vláde. Dané dôvody vysvetlite.

3. úloha:

Autor považuje istý spôsob udržania si vlády za ideálny. Ktorý to je?

4. úloha:

Autor predpokladá, že ak panovník nezničí mesto, ktorému vládne, tak ho dané mesto zničí. Uveďte príčinu tohto tvrdenia.

5. úloha:

Čo je podľa autora dôsledkom úmrtia panovníka v krajine, ktorej obyvatelia boli zvyknutí na spravovanie ich vlasti jedným panovníkom?

6. úloha:

Na základe textu uveďte reakciu obyvateľov republiky na vládu jedinej osoby.

7. úloha:

Vyhľadajte v ukážke príčinu, pre ktorú Rimania neuspeli pri spravovaní Grécka „spartským spôsobom“?

8. úloha:

Vychádzajúc z textu vysvetlite výrok Machiavelliho „Účel svätí prostriedky.“

2.6 Pracovné listy k tematickému celku Novoveká filozofia – empirizmus a racionalizmus

Pracovný list: Empirizmus Francisa Bacona

TC: *Novoveká filozofia*

Téma: *Empirizmus*

Zadanie: Prečítajte si ukážku a odpovedzte na otázky:

Zásadnú novosť Baconovho prístupu k poznaniu (najmä k vedeckému poznaniu) predstavuje jeho dovolávanie sa skúseností (emprírie či experimentácie) ako jediného spoľahlivého východiska poznania. Veda sa zakladá na skúsenosti a jej metodickom spracovaní. Ani autorita veľkého filozofa, ani zjavenie nemôže byť základom ozajstného poznania. Poznanie je nástroj, ktorým môže človek účinne pretvárať prírodu a vytvárať veci, ktoré v nej nejestvujú. Heslom "Poznanie je sila" Bacon utvára priestor pre novovekú vedu, vytesňujúc z nej špekuláciu. Tvrdí, že "ľudské poznanie a ľudská moc sú jedno a to isté", a dodáva, že "prírodu možno premôcť len poslušnosťou", t. j. rešpektovaním jej zákonov.

Aby sme ich mohli rešpektovať, musíme ich najskôr objaviť. Práve na to potrebujeme novú metódu. Táto metóda má dve základné kroky: v prvom, negatívnom, Bacon kritizuje tzv. idoly, v druhom, pozitívnom, načrtáva vlastnú induktívnu metódu.

Idolmi Bacon rozumie prekážky a predsudky, ktoré nám znemožňujú pravdivé poznanie. Rozoznáva štyri idoly: idoly kmeňa, t. j. tie ohraničenia poznania, ktoré vyplývajú z našej ľudskej podstaty. Sme schopní poznávať iba ako ľudia, a tak vnášame do nášho poznania prírody antropomorfné prvky, účelovosť, ktorá v nej nejestvuje, a pod. Druhým typom idolov sú idoly jaskyne. Touto metaforou chce Bacon vyjadriť skutočnosť, že každý subjekt je schopný vnímať iba cez "priezor" vlastnej subjektivity, danej telesnou konštitúciou, výchovou, vzdelaním atď. Tretie sú idoly trhu. Spočívajú najmä v nesprávnom pomenovaní vecí a v nedostatkoch jazykovej komunikácie – aj pôvodne pravdivý poznatok sa prenosom skresľuje, deformuje. Napokon štvrté – idoly divadla – sa zakladajú na nekritickom preberaní názorov autorít. Ide o situáciu, keď učitelia pasívne reprodukujú názory "klasikov" podobne ako herci na javisku predpísaný text. Prvé dva druhy idolov nemožno bez zvyšku odstrániť (t. j. poznanie je do určitej miery vždy zaťažené ľudskou a individuálnou subjektivitou), môžeme však počítať s ich negatívnym vplyvom na poznanie. Druhé dva idoly (trhu a divadla) môžeme a musíme dôsledne eliminovať. To je nevyhnutná podmienka "ozdravenia" vied.

(zdroj: Kiczko, L. et al. *Dejiny filozofie*. Bratislava: SPN, 2006. s. 62. ISBN 80-08-03197-2.)

Otázky k textu:

1. Francis Bacon bol:

- predstaviteľom empirizmu.
- predstaviteľom racionalizmu.
- tvorcom utópií o spolunažívaní človeka s prírodou.
- predstaviteľom empirizmu a racionalizmu, hľadal strednú cestu medzi nimi.

2. Dopln správne slová na vynechané slová v texte:

Filozofia Francisa Bacona je postavená na metóde poznávania, teda na postupe od k a od k

3. Bacon tvrdí, že jedinou istotou pri poznávaní je:

- naša myseľ
- zjavená pravda
- naše skúsenosti

d) autorita filozofa

4. Gnozeológiu Francisa Bacona môžeme rozdeliť na dve štádiá poznávania, a to sú:

- a) štádium kritizovania idolov a štádium kritizovania vied
- b) štádium negatívne a štádium pozitívne
- c) štádium nevedomosti a štádium zistenia
- d) štádium kontingentné a štádium nevyhnutné.

5. Človek môže prostredníctvom poznania pretvárať prírodu, len ak:

- a) je mocný a fyzicky silný
- b) je zástancom názoru, že ľudské poznanie je silnejšie ako ľudská moc
- c) špekuluje o tom, čo vlastne príroda je
- d) objaví a rešpektuje jej zákony.

6. Vychádzajúc z ukážky vysvetlite, ktorých idolov by sme sa mali zbaviť a uveďte aj dôvod, prečo by sme to mali urobiť. (Pomôžte si charakteristikou týchto idolov.)

Pracovný list: Racionalizmus Rene Descartesa

TC: *Novoveká filozofia*

Téma: *Racionalizmus*

Zadanie: Prečítajte si ukážku a odpovedzte na otázky:

Hoci Descartes metodologicky vychádza z poznávajúceho subjektu, nemieri k subjektivismu, či dokonca k tomu, aby svet označil za zdanie, ilúziu alebo klam. Jeho ontológia je realitická, teda uznáva bytie, ktoré sa nachádza mimo subjektu a je od neho nezávislé. Je však zároveň dualistická, lebo so svetom ideálna, ktorého účasťou je moja myseľ, zároveň uznáva aj reálnosť materiálneho sveta, ktorého súčasťou je zas moje telo. Descartes uznáva dve základné substancie: duchovnú a telesnú. Tým sa mu bytie akoby rozčeslo na dve oblasti: na sféru duchovnú (ktorej substanciou je mysliaća vec – myseľ) a sféru materiálnu (ktorej substanciou je rozpriestranená vec – hmota).

Hoci sa substancie nemôžu navzájom ovplyvňovať, predsa má len „mysliacia vec“ voči „rozpriestranenej“ veci isté dominantné postavenie. Od nej (od „myslenia“) sa totiž začína filozofovanie. Vyzerá to približne takto: myseľ je rozsiahlym súborom rôznych konečných duchovných aktivít, ktoré sa môžu prejavovať od menej dokonalých foriem po dokonalejšie, vždy však konečné. Najdokonalejšou a nekonečnou formou je Boh ako univerzálne, ničím neohraničené bytie. Nebyť Boha, nemali by sme ani záruku existencie toho druhého čiže materiálneho sveta. Boh vo svojej dokonalosti nás nemôže klamať, a preto sa stretávame s hmotným svetom, nie je to ilúzia. Hmotu Descartes definuje „rozpriestranenosťou“, ktorá nejestvuje bez pohybu, a tým vznikajú nebeské telesá, vrátane našej planéty. Pohyb (mechanický) pokračuje, v dôsledku čoho vznikajú rôzne fyzikálne objekty až po najvyššie živočích. Živočích Descartes pokladá za mechanizmy (stroje), fungujúce na základe reflexného oblúka: podnet – jeho spracovanie v ústredí (ktoré situuje do mozgovej hypofýzy) – odpoveď (napr.: obranný reflex proti popáleniu).

(zdroj: Kiczsko L. et al. Dejiny filozofie. 4.vyd. Bratislava: SPN, 2001, s. 65. ISBN 80-08-03197-2)

Otázky k textu:

1. Rozhodnite, ktorá z nasledujúcich možností vyplýva z ukážky:

- a) Descartes uznáva dve základné podstaty: telesnú a fyzickú.
- b) Sférou duchovnej substancie je hmota a materiálnej myseľ.
- c) Descartes vo svojej filozofii uznáva existenciu a vychádza z poznávajúceho predmetu.
- d) Rozpriestranená vec prevláda nad mysliaćou vecou.

2. Rozhodnite, ktoré tvrdenie o ukážke nie je pravdivé.

- a) Mysel' má dominantnejšie postavenie ako hmota.
- b) Descartes neuznáva dve základné podstaty – myseľ a hmotu.
- c) Boha vysvetľuje ako neohraničené bytie.
- d) Descartes uvažuje o reálnom svete.

3. Na základe ukážky uveďte, ako Descartes definuje živočíchov.

- a) Vznikajú vývinom od najvyšších foriem po najnižšie.
- b) Sú to organizmy fungujúce na základe spracúvania podnetu v ústredí.
- c) Sú označené ako najdokonalejšia forma bytia.
- d) Skladajú sa prevažne z hmoty.

4. Vyberte výrok, ktorý najlepšie vystihuje podstatu Descartovej ontológie.

- a) Materiálna podstata duše je len klam, ilúzia.
- b) Živočíchy sú stroje, ktoré fungujú rovnako ako najvyššia forma bytia – človek.
- c) Najvyššia forma bytia je Boh, pričom uznáva dve podstaty: telo a myseľ.
- d) Jeho ontológia je realistická, pretože uznáva existenciu, ktorá je súčasťou subjektu.

5. Uveďte, prečo je Boh podľa Descarta výnimočný:

- a) Je najdokonalejšou a konečnou formou bytia.
- b) Boh nás nikdy neklame, a preto sa nikdy nemôžeme stretnúť s hmotným svetom.
- c) Vďaka nemu je duchovný svet len optický klam.
- d) Vďaka nemu existuje duchovný a materiálny svet.

6. Vysvetlite na základe ukážky, v čom spočíva rozdiel medzi Bohom a mysl'ou človeka.

.....

ZÁVER

Práca učiteľa je často spájaná so stereotypnými predstavami žiakov o tom, ako vedie vyučovací proces. Úlohou školy a aj učiteľa je pripraviť študentov tak, aby sa mohli aktívne zapojiť do života v spoločnosti. Predmet občianska náuka má za úlohu všestranne rozvíjať osobnosť žiaka. Získané vedomosti a nadobudnuté skúsenosti a zručnosti vedú k sebareflexii, vlastnej hodnotovej orientácii a poznávaniu sveta okolo nás. Aby sa žiakova osobnosť naplno rozvíjala, je nevyhnutné uplatňovať na vyučovaní OBN pestrú škálu metód a foriem edukácie. Výber metódy závisí od samotného učiteľa, ale aj od cieľa vyučovacej hodiny. Žiaci ocenia aktivity, pri ktorých môžu na vyučovaní prezentovať výsledky vlastnej práce. Práca s textom patrí medzi spomínaný druh aktivít.

Cieľom OPS bolo vytvoriť metodickú pomôcku, ktorá by skvalitnila vyučovanie OBN na stredných školách. Zameriava sa predovšetkým na prácu s textom, na čítanie s porozumením a na rozvoj čitateľskej gramotnosti žiakov. Dôraz sa kladie na rozvoj žiakových schopností porozumieť textu, analyzovať ho a interpretovať. Učiteľom OBN ponúka námety, ako možno spestriť vyučovanie filozofie, keďže zo všetkých čiastkových oblastí predmetu OBN je práve filozofia najmenej obľúbenou časťou. Príčinou je množstvo abstraktných pojmov a skutočnosť, že predmet filozofie nie je možné „chytiť“.

Žijeme v časoch, keď čítanie nepatrí medzi obľúbené aktivity mladých ľudí, no napriek tomu je nevyhnutné pre ich ďalšie vzdelávanie. Rozvoj čitateľskej gramotnosti a neustála motivácia žiakov k práci s textom sa javí ako nevyhnutná potreba vyplývajúca z nárokov spoločnosti. Táto činnosť je však náročná z hľadiska jeho tvorivosti a času, ktorý musí svojej príprave venovať.

Súčasťou OPS je niekoľko pracovných listov integrovaných priamo do vybraných tematických celkov z filozofie, a tak sa práca s textom môže stať súčasťou výučby. Práca obsahuje aj návrh vyučovacej hodiny, ktorá je zameraná predovšetkým na činnosť žiakov, pri ktorej sa podporuje rozvoj ich čitateľských zručností. Pracovné listy sa môžu stať metodickou pomôckou priamo na vyučovacej hodine, no sú vhodným materiálom aj v rámci domácej prípravy žiakov. Učiteľ sa môže inšpirovať pri tvorbe vlastných pracovných listov a uplatňovaní inovačných postupov v rámci vyučovania, ktoré pomôžu vytvoriť z OBN atraktívny vyučovací predmet.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

Čitateľská gramotnosť. PISA SK 2003. Dostupné na:

<http://www2.statpedu.sk/Projekty/PISA/PISA-publ/06_citateľska_gramotnost.pdf>

Fürstová, M. – Trinks, J. 1998. *Filozofia*. Bratislava: SPN, 1998. 322 s. ISBN 80-08-02744-4

Gavora, P. a kol. 2008. *Ako rozvíjať porozumenie textu u žiaka*. Nitra: Enigma, 2008. ISBN 978-80-89132-57-7

Humajová, Z. – Klačanská, Z. *Zabudnuté čítanie. Čitateľská gramotnosť v školách*.

Bratislava: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, 2007, 58 s. ISBN: 978-80-89121-16-8

Dostupné na:

<http://www.noveskolstvo.sk/upload/pdf/KI_Citateľska_gramotnost_publikacia.pdf>

Kiczko, L. et al. 2006. *Dejiny filozofie*. Bratislava: SPN, 2006. 139 s. ISBN 80-10-00924-5.

Lysý, J. 2010. *Štátny vzdelávací program – občianska náuka*. (Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť) PRÍLOHA ISCED 3A. Bratislava: ŠPÚ, 2010. 13 s.

Machiavelli, N.: *Vladár*. Dostupné na: <http://vipercorp.ic.cz/books/vladar.pdf>

Sitná, D. 2009. *Metody aktívneho vyučovania. Spolupráce žakov ve skupinách*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1

Štátny vzdelávací program – cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov z občianskej náuky. Bratislava: ŠPÚ, 2011.

dostupné na: <<http://www.statpedu.sk/sk/Cielove-poziadavky-na-maturitne-skusky/Platne-od-sk-r-2011-2012.alej>>

Vyhláška MŠ SR č. 318/2008 o ukončovaní štúdia na stredných školách. [online].

Bratislava, 2008. Dostupné na:

<http://www.nucem.sk/documents/25/legislativa/Vyhlasaka_318_2008.pdf>

Ukážky v pracovných listoch sú z učebníc a zdrojov uvedených v Zozname bibliografických zdrojov (niektoré sú upravené).

Tabuľky (súkromný archív):

Tabuľka 1 Oblasti procesov porozumenia

Tabuľka 2 Návrh aktivít na prácu s textom na hodinách filozofie vo 4. ročníku

Obrázky

Obrázok 1 Ústava (úryvok)

Obrázok 2 Platónov gnozeologicko-ontologický trojuholník

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Prezentácia *Raná grécka filozofia*

Príloha 2 Pojmová mapa - Platón

Príloha 3 Správne odpovede k pracovným listom (TC Staroveká filozofia)

Príloha 4 Správne odpovede k pracovným listom (TC Novoveká filozofia)

Staroveká filozofia

(6.-5. stor. pnl.)

- **Milétska škola**
- **Pytagorovci**
- **Elejská škola**
- **Herakleitos z Efezu: „TEMNÝ“**
- **Materialistické školy**
 - Ranoprírodná filozofia: pluralisti
 - Atomisti = DETERMINISTI
- **Sofisti**

1. Milétska škola

6.stor. pnl: „Z čoho sa skladá svet?“ (arché = základná božská podstata)

Milétos = prosperujúci mestský štát - námorná mocnosť; množstvo kolónii

- kontakty s inými kultúrami; príliv myšlienok

ZFO - O = materialisti (arché)

- G = senzualisti

- Thales - zakladateľ

- voda - rozličné podoby:) - život = voda

- Zem = disk, kt. sa vznáša na vode

- Anaximenes - vzduch - dych je spojený so životom

- Zem = plochý disk vznášajúci sa vo vzduchu; hviezdy sú malé žiariace disky -
horia ako Slnko; blesk = vietor unikajúci z nahustených oblakov

- Anaximandros (apeiron = neurčité nekonečno)

- Svet funguje na základe protikladov (deň - noc, oheň - voda)

- Zem plochá doska vznáša sa voľne v kozme (o nič sa neopiera, je stredom guľovitého kozmu)

- Význam: ich myslenie = prejavom zvedavého výkladu sveta
zakladajúcim sa na pozorovaní okolitej prírody

2. Pytagorovci

1. idealistická škola

ZFO - O = idealisti (číslo)

- G = racionalisti (rozum)

a) Pytagoras - matematik, logik, mystik (mystické asketické bratstvo)

- Žil v Krotóne

- Po 1x použil pojem filozofia = láska k múdrosti a život v
kontemplácii

- 3 učenia: reinkarnácia (prevtel'ovanie duší)

vyznávanie mystickej povahy čísel

stravovacie zákazy (vegetarián, jest' fazuľu je hriechom)

- Arché = ČÍSLO - všetko redukoval na čísla a na súlad (harmónia)

Dôraz na matematiku a hudbu - tri hudobné akordy obľúbené u Gr. vysvetľoval
pomocou 3 číselných pomerov

- Veci - napodobeniny čísel - čísla zobrazovali priestorovo (bod, priamka,
plocha, priestor - $1+2+3+4 =$ harmónia - 10)

- Keď je všetko v harmónii - ticho

- Vytvorili učenie o 10 protikladoch (jedno - mnoho, párne - nepárne, pravé -
ľavé, obmedzené - neobmedzené, mužské - ženské,...)

b) Filolaos

c) Alkmaion

3. Elejská škola

„apórie - nemožnosť pohybu“

ZFO - O= materialisti (monisti), idealisti

- G= racionalisti

Xenofanes - zakladateľ

-jediná podstata = boh, kt. stotožňuje s prírodou = panteista

„Svet nevznikol, ale je večný a nezničiteľný.“

Parmenides - zakladateľ ontológie:

„Bytie je a nebytie nie je.“

„Myslenie a bytie je jedno a to isté“

Dielo: **O prírode** - dve cesty - cesta pravdy (rozumu), cesta zdania (hmlistá)

Zenón z Eley – nemožnosť vyjadriť mnohosť vecí a

pohyb /na jednom mieste veci zároveň sú a nie sú

- apórie (paradoxy)- Achilles a korytnačka (/AK/ > /KK1/ > /K1K2/ > /K2K3/ > >

/Kn-1Kn/ > 0), dichotómia- delenie na polovicu, letiaci šíp, štadión

zakladateľ DIALEKTIKY

4. Herakleitos z Efezu: „TEMNÝ“

- Chcel ľudí prinútiť myslieť

- **ZFO - O= materialista (oheň)**

- G= racionalista (logos), senzualista

- dialektik - boj a jednota protikladov- základ pohybu

- učil, že nič nie je trvalé, všetko podlieha zmene

- Protiklady = harmónia (vysoký – nízky, deň a noc, život a smrť,...)

„Pantarei“

„Nevstúpiš 2x do tej istej rieky“

5. Materialistické školy

1. Ranoprírodná filozofia: pluralisti

- zjednotili učenie Herakleita a Eleatov
- **Empedokles** - O= materialista - 4 živly (ohneň, voda, vzduch, zem)
 - G= racionalista - láska a nenávisť
(spája) (rozkladá)
- **Anaxagoras** - O= materialista (semená)
- nekonečné množstvo = homoiomérie
 - G= racionalista (nús= rozum - Boh)

2. Atomisti = DETERMINISTI

ZFO - O= materialisti (pluralisti) - atómy

- G= racionalisti (emanácia = vyžarovanie)

- Atóm: veľkosť a tvar (o tiaži ešte neuvažuje)
- Existujú atómy a prázdno
 - Atómy sa líšia: tvarom, polohou, dotykom = vlastnosti vecí – plynné, kvapalné, tuhé
- Demokritos - atómy sa pohybujú v prázdne po predurčených dráhach
- Etika: „médegán“ (nič príliš)
- Leukipos - prísny determinista
(nepripúšťa náhodu)

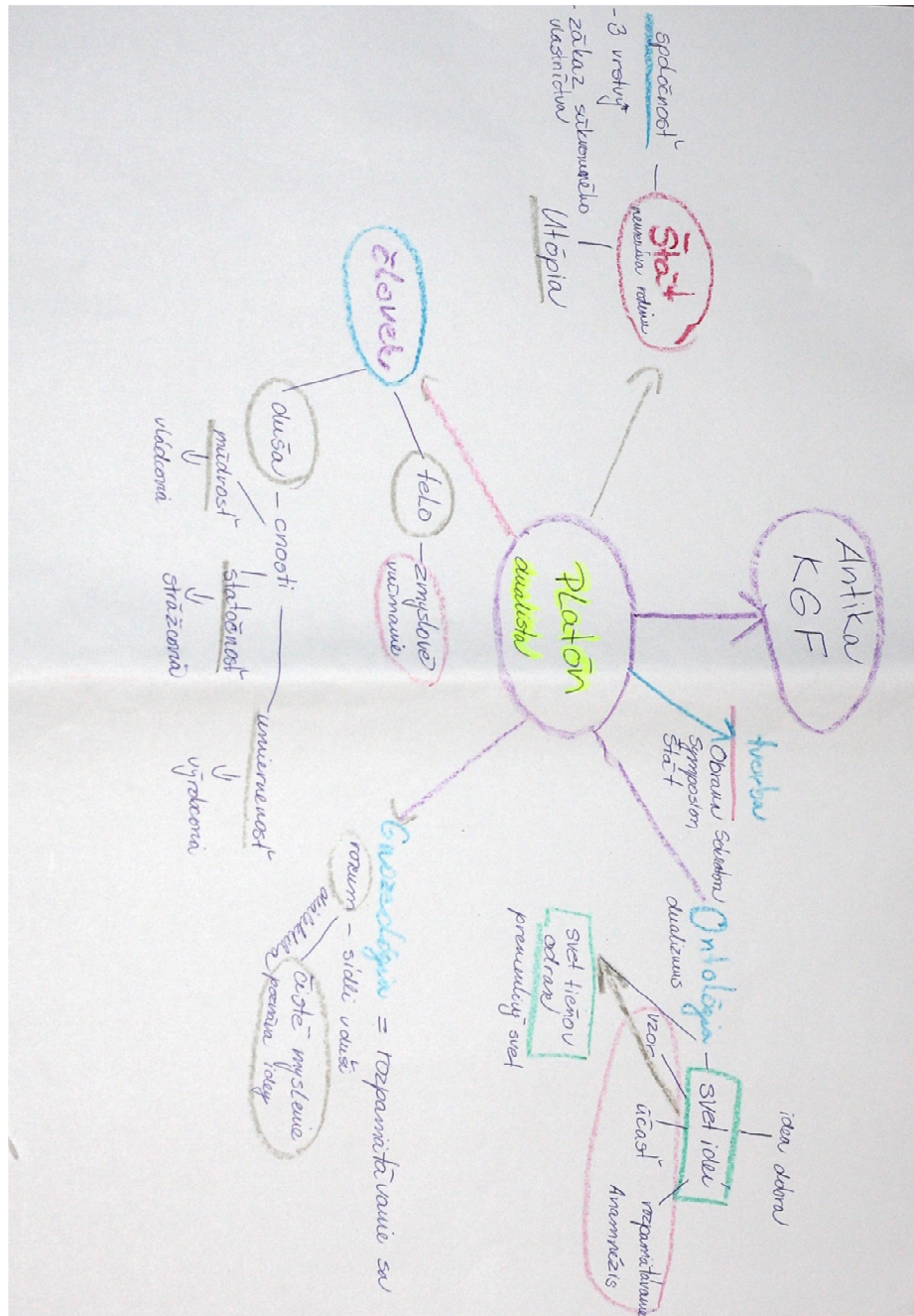
6. Sofisti

- ZFO - G= relativisti (neuznávajú objektivnosť pravdy)
- 1. Antropologický obrat
- **Kritias**: náboženstvo - výtvor ľudí
- **Protagoras**: „Mierou všetkých vecí je človek. Jestvujúcich, že sú, nejestvujúcich, že nie sú. Človek určuje, čo existuje.“
- „Právo je svojvôľa mocných.“
- **Gorgias**: 1. učiteľ rétoriky
 - » Čo je? - Nič nie je (nihilizmus).
 - » Ak aj áno, nemožno to poznať (agnosticizmus).
 - » Ak aj áno, nemožno to nikomu povedať = Človek je mierou všetkých vecí (skepticizmus).

Význam sofistov:

- 1. učitelia rétoriky
- Vyučovali za peniaze
- Sofista dnes - hanlivé
 - » Človek, kt. musí mať vždy pravdu, aj keď ju nemá (schopnosť vplývať na masy)
 - Sofizmus - spája nespojitelné (prekrúca pravdu)
- Pripravili cestu na nástup KGF

Príloha 2 Pojmová mapa

zdroj: žiacka práca

Príloha 3 Správne odpovede k pracovným listom (TC Staroveká filozofia)

Pracovný list SOKRATES

TC Staroveká filozofia

Téma *Klasická grécka filozofia*

Správne odpovede:

1. C, 2. A, 3. C, 4. B, 5. D

Úloha 6:

- 1) svojich partnerov privádza o rozpakov,
- 2) usiluje sa o spoločné hľadanie pravdy,
- 3) na rozvinutie hľadania pravdy mu slúži irónia, spochybňuje bežne prijímané postoje a hodnoty,
- 4) prijímané názory podriaďuje rozumu.

Pracovný list PLATÓN

TC Staroveká filozofia

Téma *Klasická grécka filozofia*

Správne odpovede:

1. Ontológia, dualistická koncepcia sveta – hovorí o dvoch svetoch - svete ideí a svete tieňov.
2. Stvoriteľ, Demiurgos, Boh – tvorca sveta ideí, dokonalého, nemenného a večného sveta.
3. c) Ľudia vytvárajú jednotlivé súcna, ktoré sú odrazom ideí.
4. Platón vysvetľuje vzťah medzi dvoma svetmi a zároveň zdôvodňuje existenciu sveta ideí a demiurga – stvoriteľa.
5. Platón využíva Sokratovskú metódu vedenia dialógu – Sokrates učil žiakov tak, že im kládol otázky, ktorými ich nútil rozmyšľať, aby sami našli pravdu. Nepresviedča ich o svojich názoroch, ukazuje im cestu.
6. Idea lavice je len jedna – je dokonalá, nemenná. Lavica, ktorú stvoril stolár, je odrazom, konkrétnym súcnom, ktoré môže mať rôzne podoby v závislosti od tvorca. Nie je dokonalá ani večná. Je pominuteľná.
7. Idea – bytie: bytie je odrazom, tieňom svojej idey, ktorá je dokonalá a jediná, bytí je niekoľko; Ja – poznáva ideu vďaka duši, ktorá má schopnosť „anamnesis“; Ja – ako subjekt žije vo svete tieňov – prírodné bytie.
8. stolár – Ja, idea lavice – idea (vzor) vytvorená bohom, konkrétna lavica – bytie vo svete prírody

Pracovný list ARISTOTELES

TC Staroveká filozofia

Téma *Klasická grécka filozofia*

Správne odpovede:

1. C, 2. úsudok,
3. 1 Všetci ľudia sú smrteľní. B – C
2 Sokrates je človek. A – B
3 Sokrates je smrteľný. A – C
4. deduktívna, inuktívna,
5. protikladné výpovede nemôžu byť zároveň pravdivé
6. dôležitá je iba forma
7. napr.: Ľudské práva patria ľuďom. Som človek. Patria mi ľudské práva.
8. autor využíva indukciu, pretože na základe opakovania sa nejakého prvku, znaku vyvodil všeobecný záver platný pre celú skupinu javov daného druhu.

Príloha 4 Správne odpovede k pracovným listom (TC Novoveká filozofia)

Pracovný list Niccolò Machiavelli: Vladár (8. kapitola)

TC Novoveká filozofia

Téma *Humanizmus a renesencia*

Správne odpovede:

1. C, 2. D, 3. C, 4. B

5. Ide o dosiahnutie vysokého postavenia za „pomoci ľudu“ (pravdepodobne jedna z foriem voľby). Samotné odôvodnenie tejto voľby autor uviedol už v prvej vete tohto úryvku, a to, že takéto získanie moci si daná osoba nemôže pripočítat' k vlastným zásluhám, pretože bol do tejto funkcie dosadený ľuďom.

6. V období, keď došlo k danému „prevratu“, mali peniaze začnúť moc, preto možno vysloviť predpoklad: Peniaze zaručovali ich držiteľovi vysoké postavenie a moc nad druhými. Preto je logické uvažovať o skutočnosti, že bohatý by mohol, v danom období, získať vysoké postavenie, čo následne znemožnilo získanie akejkoľvek moci.

7. Vládca by sa nemal spoliehať na šťastie, keďže je naivné myslieť si, že človek by mohol dosiahnuť úspech len za pomoci šťastia a bez akéhokoľvek umu, resp. schopností.

Druhou skutočnosťou je priazeň inej, pravdepodobne vyššie postavenej osoby. Vďaka tejto priazni sa človek dokáže rýchlo dostať k moci, túto moc ale nemožno považovať za „stabilnú“ (s vysokou pravdepodobnosťou si ju táto osoba dlho neudrží, pretože si ju nevydobyła vlastnými schopnosťami, ktoré možno považovať za akýsi predpoklad udržania si moci), čo môže viesť k prevratu.

8. Na základe ukážky možno vyzdvihnúť tieto charakterové črty, ktoré by mali podľa Machiavelliho „zdobiť“ každého vládcu:

Pribojnosť, ktorá úzko súvisí s pomerne negatívnou vlastnosťou, a tou je nenásytnosť.

Prefíkanosť, vďaka tejto vlastnosti bude mať daná osoba vždy poruke riešenie akejkoľvek situácie, ktorá by sa mohla naskytnúť.

Chladnokrvnosť, ktorá je potrebná na vykonanie určitých rozhodnutí, ktoré si vyžadujú obeť ľudských životov.

Pracovný list Niccolò Machiavelli: Vladár (5. kapitola)

TC Novoveká filozofia

Téma *Humanizmus a renesencia*

Správne odpovede:

1. Prvý spôsob je zničenie dobytých území. Druhým spôsobom je presídlenie sídla panovníka na dané územie. Tretí spôsob predstavuje ponechanie zákonov danej krajiny jej obyvateľom, vyberanie daní a dosadenie samosprávy z radov tamojších obyvateľov.

2. Ideálnym je tretí spôsob vlády. Samospráva je zvolená z radov obyvateľov (samozrejme, nie na základe volieb, ale rukou panovníka), čím si panovník dokáže zabezpečiť ich **lojalitu**, pretože občania tak majú zabezpečené živobytie na pomerne dlhú dobu a nedá sa predpokladať, že by došlo k zrade panovníka, pretože by túto výhodu stratili. Zvolenie týchto občanov má svoje ďalšie odôvodnenie: dobre poznajú danú krajinu, jej tradície, kultúru, a keďže sú sami jej obyvateľmi, dokážu zabezpečiť správny chod krajiny a jej prosperitu (dobytého územia), čo sa prejaví vo zvýšených príjmoch panovníka z daní. Nevýhodou je neprítomnosť panovníka, ako hlavy danej krajiny, čoho dôsledkom môže byť vzbura.

3. Zničenie tejto krajiny.

4. Pokiaľ panovník nedá mestu, krajine alebo vo všeobecnosti dobytému územiu pocítiť, že len on je vládcom tejto oblasti, môže dôjsť k vzburám, ktoré budú pretrvávajúť, keďže obyvateľstvo sa neuspokojí s vládou panovníka, ani s jeho ústretovosťou.

5. Dôsledkom úmrtia je chaos a neschopnosť obyvateľstva dohodnúť sa na chode krajiny (pravdepodobným dôvodom je nedostatok skúsenosti obyvateľstva, a to aj šľachty pri spravovaní krajiny), čo je ideálnou situáciou pre dobyvateľov.

6. Keďže podľa autora vládne medzi obyvateľmi republiky nenávisť voči vládarom, možno povedať, že pokiaľ bude pri moci jeden jediný panovník, bude dochádzať k vzburám a k všeobecnej nespokojnosti obyvateľstva, pretože obyvatelia budú stále túžiť po slobode.

7. Vďaka skutočnosti, že Rimania ponechali Grécku jeho zákony a slobodu, mohli Gréci dúfať v úplnú samostatnosť a šíriť myšlienky revolúcie. Pravdepodobným dôsledkom konania Grécka by bola vzburá, ktorá bola potlačená Rimania a tento fakt podnietil následné spustošenie krajiny.

8. Na dosiahnutie stanoveného cieľa môže panovník použiť akékoľvek prostriedky, ktoré mu to zaručia. Neexistuje žiadna prekážka, ktorá by mu v tom bránila.

Pracovný list: Empirizmus Francisa Bacona

TC: *Novoveká filozofia*

Téma: *Empirizmus*

Správne odpovede:

1. A,

2. induktívnej, konkrétneho, všeobecnému / jednoduchého, zložitému

3. C, 4. B, 5. D

6. Mali by sme sa zbaviť idolov trhu a idolov divadla, pretože nám bránia pri poznávaní. To znamená, že skutočne poznávať možno len ich odstránením alebo aspoň elimináciou.

Idoly trhu hovoria o tom, že ľudská komunikácia je narušená, pretože pri nej dochádza k dezinterpretácii a nesprávnemu pomenovaniu skutočnosti. Tým sa vytráca hodnota pravdy. Ak tento idol neodstránime, naše poznanie bude založené na nepravdivých skutočnostiach. Preto je potrebné zbaviť sa ich.

Idoly divadla metaforicky vyjadrujú, že nekriticky preberáme názory autorít, a teda nie sme schopní skutočne poznávať, pretože ak chceme naozaj poznávať, musíme si všetko overiť, nie iba slepo preberať názory iných. Takže aj tieto idoly je potrebné odstrániť.

Pracovný list: Racionalizmus Rene Descartesa

TC: *Novoveká filozofia*

Téma: *Racionalizmus*

Správne odpovede:

1. C, 2. B, 3. B, 4. C, 5. D,

6. Mysel' je konečný súbor rozsiahlych aktivít, zatiaľ čo boh je najdokonalejšia, neohraničená a nekonečná forma bytia.